

TARIXIY ROMANLARDA MIFOLOGIK OBRAZ

Tosheva Nilufar Shirinboyevna

Navoiy innovatsiyalar universiteti v.b. dotsenti,
Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori(PhD), dotsent
<https://doi.org/10.5281/zenodo.19203637>

Annotatsiya: Mazkur maqolada tarixiy roman janrida mifologik obrazlarning badiiy-estetik funksiyasi, ularning semantik va ramziy yuklamasi hamda asar kompozitsiyasidagi o'rni tahlil qilinadi. Mifologik obrazlar orqali tarixiy voqelikning badiiy talqini, xalq ongidagi arxaik tasavvurlar va kollektiv xotira unsurlarining aks etishi yoritiladi. Shuningdek, mifologik motivlarning qahramon xarakterini shakllantirishdagi roli, ularning ideologik va estetik vazifalari ilmiy asosda ochib beriladi. Tadqiqotda folklorizm nazariyasi nuqtayi nazaridan tarixiy romanlarda mifologik qatlamlarning funksional ahamiyati aniqlanadi.

Kalit so'zlar: tarixiy roman, mifologik obraz, folklorizm, motiv, arxaik tasavvur, ramziy ma'no, badiiy talqin, milliy identitet, kompozitsiya, poetika

Аннотация. В данной статье анализируется художественно-эстетическая функция мифологических образов в исторических романах, их семантическая и символическая нагрузка, а также роль в композиционной структуре произведения. Через мифологические образы раскрываются особенности художественного осмысления исторической действительности, отражение архаических представлений и элементов коллективной памяти народа. Особое внимание уделяется роли мифологических мотивов в формировании характера героя, а также их идеологическим и эстетическим функциям. Исследование опирается на теоретические подходы к проблеме фольклоризма в литературе.

Ключевые слова: исторический роман, мифологический образ, фольклоризм, мотив, архетип, символика, художественная интерпретация, национальная идентичность, композиция, поэтика

Annotation. This article examines the artistic and aesthetic functions of mythological images in historical novels, their semantic and symbolic meanings, and their role in the compositional structure of literary works. Through mythological imagery, the study reveals the artistic interpretation of historical reality, as well as the reflection of archaic beliefs and elements of collective memory. Particular attention is paid to the role of mythological motifs in shaping the character of heroes and their ideological and aesthetic functions. The research is based on theoretical approaches to folklorism in literature.

Keywords: historical novel, mythological image, folklorism, motif, archetype, symbolism, artistic interpretation, national identity, composition, poetics

Tarixiy roman poetikasida folklor va mifologik obrazlarning badiiy tizimga kiritilishi murakkab estetik transformatsiya jarayoni sifatida namoyon bo'ladi. Mazkur jarayon muallifning tarixiy voqelikni badiiy talqin qilish jarayonida milliy madaniyatning arxaik qatlamlariga murojaat qilishi bilan bog'liq. Folklor va mifologiya insoniyatning qadimiy dunyoqarash tizimini aks ettiruvchi madaniy qatlam bo'lib, u badiiy adabiyotda muhim poetik resurs vazifasini bajaradi. Shu sababli tarixiy roman janrida mifologik obrazlarning qo'llanishi nafaqat estetik maqsadlarga xizmat qiladi, balki milliy tarixiy xotirani badiiy shaklda qayta tiklash vositasi sifatida ham namoyon bo'ladi.

Folklor va mifologik obrazlarning tarixiy roman matniga moslashtirilishi bir necha poetik mexanizmlar orqali amalga oshadi. Avvalo, muallif folklor matnlarida mavjud bo'lgan arxaik obrazlarni tanlab oladi va ularni yangi badiiy kontekstga moslashtiradi. Bu jarayonda obrazlarning dastlabki diniy yoki marosimiy funksiyalari ma'lum darajada o'zgarib, yangi estetik vazifalarni bajarishga xizmat qiladi. Natijada mifologik obrazlar tarixiy roman matnida ramziy va metaforik ma'noga ega bo'lgan badiiy obrazlar sifatida namoyon bo'ladi.

Arxaik mifologik obrazlarning modern interpretatsiyasi badiiy tafakkurning muhim jarayonlaridan biri hisoblanadi. Mifologik obrazlar dastlabki folklor matnlarida muayyan kosmogonik yoki diniy tasavvurlar bilan bog'liq bo'lgan bo'lsa, yozma adabiyotda ular ko'pincha ramziy badiiy obraz sifatida talqin qilinadi. Bu jarayon mifologik obrazlarning semantik transformatsiyasini anglatadi. Masalan, qadimiy mifologiyada muqaddas kuch yoki tabiat hodisalarini ifodalagan obrazlar tarixiy romanlarda insoniy fazilatlar yoki ijtimoiy g'oyalarni ifodalovchi ramziy obrazga aylanishi mumkin.

Arxaik mifologik obrazlarning modern interpretatsiyasi jarayonida muallif badiiy umumlashtirish tamoyilidan keng foydalanadi. Bu jarayon orqali mifologik obrazlar tarixiy voqelikni ramziy darajada ifodalash vositasiga aylanadi. Natijada badiiy matnda mifopoetik qatlam shakllanadi. Mazkur qatlam tarixiy roman poetikasining muhim tarkibiy elementi bo'lib xizmat qiladi.

Qahramon xarakterini yaratishda mifologik tiplarning stilizatsiyasi ham muhim poetik vositalardan biridir. Mifologik tiplar insoniyat madaniy xotirasida shakllangan arxetipik obrazlar tizimi bilan bog'liq. Bunday obrazlar turli madaniyatlarda o'xshash semantik funksiyalarni bajaradi. Tarixiy romanlarda muallif ushbu tiplarni stilizatsiya qilish orqali qahramon xarakterini chuqurroq ochib beradi.

Mifologik tiplarning stilizatsiyasi jarayonida qahramon obrazi muayyan arxetipik model bilan bog'lanadi. Masalan, dono qariya, adolatli hukmdor, jasur qahramon yoki muqaddas himoyachi kabi arxetipik obrazlar tarixiy romanlarda yangi badiiy talqin kasb etadi. Bu jarayon qahramon xarakterining semantik qatlamini boyitadi hamda uning badiiy ta'sir kuchini oshiradi.

Tarixiy romanlarda qahramon xarakterini yaratishda mifologik tiplarning stilizatsiyasi ko'pincha milliy tarixiy xotira bilan bog'liq holda namoyon bo'ladi. Muallif tarixiy shaxs obrazini yaratishda folkloriy an'analarga murojaat qilib, qahramon xarakterini arxetipik model asosida talqin qiladi. Natijada tarixiy shaxs obrazi badiiy umumlashtirish darajasiga ko'tariladi.

Mifologik obrazlarning narrativ struktura bilan integratsiyasi tarixiy roman poetikasining muhim jihatlaridan biridir. Narrativ struktura badiiy matnning syujet va kompozitsiya tizimini ifodalaydi. Mifologik obrazlar ushbu tizimga kiritilganda ular nafaqat alohida obraz sifatida, balki syujetning rivojlanishiga ta'sir qiluvchi poetik element sifatida ham namoyon bo'ladi.

Narrativ struktura doirasida mifologik obrazlar bir nechta funksiyalarni bajarishi mumkin. Birinchidan, ular syujetning ramziy qatlamini shakllantiradi. Ikkinchidan, mifologik obrazlar tarixiy voqelikni badiiy umumlashtirish vositasi sifatida xizmat qiladi. Uchinchidan, ular asar kompozitsiyasida muayyan semantik markaz vazifasini bajarishi mumkin.

Tarixiy romanlarda mifologik obrazlarning narrativ struktura bilan integratsiyasi ko'pincha syujet motivlari orqali amalga oshadi. Masalan, qahramonning sinovdan o'tishi, muqaddas makon yoki muqaddas shaxs bilan uchrashuvi kabi motivlar mifologik syujet

elementlariga asoslangan bo'lishi mumkin. Bunday motivlar tarixiy roman syujetining dramatik rivojlanishini ta'minlaydi.

Mifologik obrazlarning narrativ struktura bilan integratsiyasi jarayonida ularning ramziy funksiyasi yanada kuchayadi. Badiiy matnda mifologik obrazlar ko'pincha tarixiy voqelikning metaforik ifodasi sifatida xizmat qiladi. Natijada tarixiy roman matnida mifopoetik tafakkur elementlari paydo bo'ladi.

Mustaqillik davri o'zbek tarixiy romanlarida mifologik obrazlarning badiiy tizimga integratsiyasi milliy madaniy an'analarni tiklash jarayoni bilan ham bog'liq. Bu davr adabiyotida mualliflar tarixiy voqelikni talqin qilish jarayonida folklor va mifologik an'analarga murojaat qiladilar. Natijada tarixiy roman matnida milliy mifopoetik tafakkur elementlari keng namoyon bo'ladi.

Folklor va mifologik obrazlarning tarixiy roman matniga moslashtirilishi badiiy tafakkurning murakkab transformatsiya jarayonidir. Bu jarayon arxaik mifologik obrazlarning modern interpretatsiyasi, qahramon xarakterini yaratishda mifologik tiplarning stilizatsiyasi hamda mifologik obrazlarning narrativ struktura bilan integratsiyasi orqali amalga oshadi. Natijada tarixiy roman poetikasida mifopoetik obrazlar tizimi shakllanadi hamda milliy tarixiy xotira badiiy shaklda ifodalanadi.

Tarixiy roman poetikasida mifologik obrazlarning qo'llanishi badiiy tafakkurning murakkab transformatsiya jarayonlari bilan bog'liq bo'lib, bu jarayon ko'pincha stilistik rekonstruksiya va badiiy modifikatsiya orqali amalga oshadi. Mifologik obrazlarning stilistik rekonstruksiya deganda folklor va mifologiya qatlamlariga mansub arxaik obrazlarning zamonaviy badiiy matnda yangi poetik shaklda qayta yaratilishi tushuniladi. Bu jarayon adabiy ijodning an'anaviy va innovatsion tamoyillari o'rtasidagi dialektik munosabatni aks ettiradi.

Mifologik obrazlarning badiiy modifikatsiyasi esa ularning semantik va funksional xususiyatlarining muallifning estetik konsepsiyasiga mos ravishda o'zgarishini anglatadi. Folklor matnlarida muayyan kosmogonik yoki diniy tasavvurlarni ifodalagan mifologik obrazlar yozma adabiyotda ko'pincha ramziy va metaforik ma'no kasb etadi. Bu esa badiiy matnda mifologik obrazlarning yangi semantik qatlamlarini shakllantiradi.

Arxetip obrazlarning zamonaviy talqini tarixiy roman poetikasining muhim jihatlaridan biridir. Arxetip tushunchasi insoniyat madaniy xotirasida shakllangan universal obrazlar tizimini anglatadi. Bunday obrazlar turli madaniyatlarda o'xshash semantik funksiyalarni bajaradi va ko'pincha insoniyatning kollektiv ongida mustahkam o'rin egallagan bo'ladi. Tarixiy romanlarda arxetip obrazlarning zamonaviy talqini muallifning badiiy tafakkuri orqali amalga oshadi.

Zamonaviy tarixiy romanlarda arxetip obrazlar ko'pincha milliy tarixiy xotira bilan bog'liq holda qayta talqin qilinadi. Masalan, dono donishmand, adolatli hukmdor, muqaddas himoyachi yoki jasur qahramon kabi arxetipik obrazlar tarixiy romanlarda yangi badiiy kontekstda namoyon bo'ladi. Bu jarayon qahramon xarakterining semantik chuqurligini oshiradi hamda uning badiiy umumlashtirish darajasini kuchaytiradi.

Arxetip obrazlarning zamonaviy talqini jarayonida muallif ko'pincha stilizatsiya usulidan foydalanadi. Stilizatsiya orqali arxaik obrazlarning tashqi poetik shakli saqlanib qolgan holda ularning semantik mazmuni yangicha talqin qilinadi. Natijada badiiy matnda mifopoetik tafakkur elementlari paydo bo'ladi.

Epik va mifologik motivlarning stilistik qayta ishlanishi ham tarixiy roman poetikasining muhim tarkibiy elementlaridan biridir. Epik motivlar ko'pincha xalq og'zaki ijodida shakllangan syujet modellari bilan bog'liq bo'lib, ular badiiy matnda muayyan dramatik vazifani bajaradi. Tarixiy romanlarda ushbu motivlar muallif tomonidan stilistik jihatdan qayta ishlanib, yangi badiiy kontekstga moslashtiriladi.

Epik motivlarning stilistik qayta ishlanishi jarayonida muallif folklor syujetlarini to'liq takrorlamaydi, balki ularni badiiy transformatsiyaga uchratadi. Bu transformatsiya jarayonida motivlarning semantik va funksional xususiyatlari o'zgarishi mumkin. Masalan, qahramonning sinovdan o'tishi, muqaddas makonga sayohat yoki muqaddas shaxs bilan uchrashuv kabi motivlar tarixiy romanlarda yangi poetik ma'no kasb etadi.

Mifologik motivlarning stilistik qayta ishlanishi badiiy matnning semantik ko'lamini kengaytiradi. Bu jarayon orqali mifologik motivlar tarixiy voqelikni ramziy darajada talqin qilish vositasiga aylanadi. Natijada tarixiy roman matnida mifopoetik qatlam shakllanadi.

Stilizatsiya orqali tarixiy muhitning badiiy rekonstruksiya tarixiy roman janrining muhim poetik xususiyatlaridan biridir. Tarixiy roman muallifi o'tmish davrni badiiy tasvirlash jarayonida muayyan tarixiy muhitni qayta yaratishga intiladi. Bu jarayonda folklor va mifologiya elementlari muhim rol o'ynaydi.

Stilizatsiya orqali tarixiy muhitni rekonstruksiya qilish jarayonida mifologik obrazlar muhim semantik vazifani bajaradi. Ular tarixiy voqelikni badiiy umumlashtirish vositasi sifatida xizmat qiladi. Shu tariqa tarixiy roman matnida mifologik obrazlar milliy tarixiy xotira va madaniy an'analarni ifodalovchi poetik elementga aylanadi.

Mustaqillik davri o'zbek tarixiy romanlarida tarixiy muhitning badiiy rekonstruksiya milliy madaniy merosni qayta anglash jarayoni bilan ham bog'liq. Bu davr adabiyotida mualliflar tarixiy voqelikni talqin qilish jarayonida folklor va mifologik an'analarga murojaat qiladilar. Natijada tarixiy roman poetikasida mifopoetik tafakkur elementlari keng namoyon bo'ladi.

Xulosa qilib aytganda, mifologik obrazlarning stilistik rekonstruksiya va badiiy modifikatsiyasi tarixiy roman poetikasining muhim komponentlaridan biridir. Bu jarayon arxetip obrazlarning zamonaviy talqini, epik va mifologik motivlarning stilistik qayta ishlanishi hamda stilizatsiya orqali tarixiy muhitning badiiy rekonstruksiya orqali amalga oshadi. Natijada tarixiy roman matnida mifopoetik obrazlar tizimi shakllanadi hamda milliy tarixiy xotira badiiy shaklda ifodalanadi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Isajon Sulton. Bilga Xoqon. – Toshkent: Factor books, 2022.
2. Bahodir Karim. Ruhiyat alifbosi. – Toshkent: G'G'ulom nomidagi nashriyot-mataa ijodiy uyi, 2016.
3. Sarimsoqov B. Folklorizmlar tipologiyasiga doir // O'zbek tili va adabiyoti. 1980. №4.
4. Doniyorova Sh. Istiqloq davri o'zbek romanlarida milliy ruh va qahramon muammosi: Filol. f. d-ri. diss. – Toshkent, 2012.
5. O'zbek folklor ocherklari. 2- jild. – Toshkent: Fan, 1989.